

صادرات گاز آذربایجان به سوریه و بررسی پتانسیل گازی ترکمنستان در این پروژه

دوره شتابی

« ارزیابی و تجزیه و تحلیل: نکات محوری:

« مقدمه

روابط دیپلماتیک رسمی میان دو کشور آذربایجان و سوریه از سال ۱۹۹۲ آغاز شد و در ۲۰۰۹ توافق اولیه‌ای برای ارسال سالیانه حدود ۱-۱.۵ میلیارد مترمکعب گاز به سوریه به دست آمد. در ادامه، تفاهم‌نامه‌هایی نیز در سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱ برای صادرات گاز امضا شد و صادرات از طریق خاک ترکیه و گرجستان عملیاتی شد. نکات کلیدی این پروژه به شرح زیر است:

براساس گزارش‌های منتشرشده توسط منابع معتبر خبری در بازه‌ی ۳۰ ژوئیه تا ۲ اوت ۲۰۲۵، توافق انتقال گاز طبیعی از آذربایجان به سوریه وارد مرحله اجرایی شده است. انتظار می‌رود این گاز برای تولید برق معادل ۱۲۰۰ مگاوات در نیروگاه‌های سوریه، به ویژه در منطقه حلب، استفاده شود.

در تاریخ ۲ اوت ۲۰۲۵، صادرات رسمی گاز طبیعی از آذربایجان به سوریه از طریق ترکیه آغاز شد. این پروژه، نقطه عطفی در همکاری انرژی بین این کشورها محسوب می‌شود. این توافق بخشی از راهبرد آذربایجان برای تنوع بخشی بازارهای صادرات گاز و کاهش وابستگی به اروپا است. شرکت سوکار اعلام کرده که سالانه تا ۱.۲ میلیارد متر مکعب گاز از میدان شاه‌دنیز به سوریه صادر خواهد کرد و این انتقال بدون تأثیر بر تعهدات قبلی در کنار تعهدات موجود به اروپا و ترکیه انجام خواهد شد. در ادامه به بررسی جزئیات این قرارداد و اثرات آن خواهیم پرداخت.

جدول ۱: جزئیات پروژه انتقال گاز آذربایجان به سوریه

توافق انتقال گاز طبیعی از آذربایجان به سوریه	
مقدار گاز	سالانه ۱.۲ میلیارد مترمکعب گاز طبیعی از میدان شاه‌دنیز در دریای خزر به سوریه صادر خواهد شد.
مسیر انتقال	گاز از طریق شبکه گازرسانی ترکیه و از مسیر خط لوله کیلیس وارد خاک سوریه شده و به شهرهای حلب و حمص انتقال می‌یابد.
ظرفیت روزانه	بر اساس اعلام مقامات ترکیه، تحویل روزانه گاز تا سقف ۶ میلیون مترمکعب ممکن است که معادل تولید حدود ۱۲۰۰ مگاوات برق است.
هدف پروژه	بازسازی نیروگاه‌های سوریه برای افزایش ساعات برق‌رسانی از ۳-۴ ساعت در روز به حدود ۱۰ ساعت، با تمرکز بر مناطق جنگ‌زده.
شرکت‌های دخیل	شرکت دولتی نفت و گاز آذربایجان (SOCAR)، شرکت BP به‌عنوان اپراتور میدان شاه‌دنیز، وزارت انرژی ترکیه و دولت موقت سوریه.
تأمین مالی	پروژه به‌صورت مشترک توسط قطر و ترکیه تأمین مالی شده است.

« اهمیت ترکمنستان در صادرات گاز آذربایجان

با توجه به افزایش تقاضا و تنوع در بازارها، آذربایجان در تلاش است تا از طریق تبادل گاز (swap) با ترکمنستان، بخشی از گاز آسیای مرکزی را به اروپا برساند و همچنین بتواند از زیرساخت‌های موجود خود در مسیر ایران و ترکیه برای ترانزیت گاز ترکمنستان بهره گیرد. علاوه بر این، آذربایجان به دنبال بررسی امکان استفاده از ظرفیت گاز ترکمنستان برای تقویت صادرات به سوریه و سایر بازارهای منطقه است. ترکمنستان می‌تواند به عرضه گاز آذربایجان به ویژه برای صادرات به بازارهای غربی (مانند ترکیه، اروپا و حتی سوریه) از طریق چند مسیر و سازوکار مختلف کمک کند. در ادامه مسیرها، روش‌ها، و حجم‌های ممکن بررسی شده‌اند:

• خط لوله ترانس کاسپین (TCP)

این پروژه قدیمی و استراتژیک قرار بود گاز ترکمنستان را از طریق خط لوله‌ای زیر دریای خزر به آذربایجان برساند. در آنجا گاز به شبکه موجود آذربایجان مثل خط قفقاز جنوبی (SCP) تزریق شده و به ترکیه و اروپا صادر شود. ظرفیت تخمینی این پروژه ۱۰-۳۰ میلیارد متر مکعب در سال است که در مراحل اولیه احتمالاً حدود ۱۰-۱۵ میلیارد متر مکعب خواهد بود. پروژه هنوز اجرا نشده ولی از سوی اتحادیه اروپا، آمریکا، و آذربایجان حمایت می‌شود. مخالفت‌های روسیه و ایران به دلایل ژئوپلیتیکی و زیست‌محیطی مانع اصلی بوده‌اند. تحولات جدید، مانند نیاز اروپا به گاز غیر روسی، ممکن است پروژه را احیا کند.

جدول ۲: تولید و صادرات گاز آذربایجان (۲۰۲۲-۲۵)

سال / دوره	تولید تخمینی (bcm)	صادرات تخمینی (bcm)
۲۰۲۲	۴۳٫۸~	۱۹٫۰~
۲۰۲۳	۳۵٫۶~	۲۲٫۳~
۲۰۲۴	۵۰٫۳~	۲۵٫۲~ (وزارت انرژی)
Jan-Apr ۲۰۲۵	۱۶٫۷~	۸٫۰~

Source: IEA, Wikipedia IEA Blob Storage, RMI, geghard-saf.am, CEIC Data, minenergy.gov.az, Interfax

● سوآپ گاز از طریق ایران

ایران است. با این حال، در صورت ساخت خط لوله TCP، امکان صادرات مشترک آذربایجان و ترکمنستان به سوریه یا اروپا به شدت افزایش می‌یابد. ظرفیت تولید گاز طبیعی ترکمنستان (تا سال ۲۰۲۵) حدود ۸۰-۸۵ میلیارد متر مکعب در سال است که از این مقدار ۳۰-۲۵ میلیارد متر مکعب آن مصرف داخلی و بقیه آن به صادرات اختصاص می‌یابد. در ادامه، مسیرهای اصلی صادراتی آن به تفصیل بررسی شده‌اند:

ترکمنستان گاز را به شمال ایران تحویل و ایران همان مقدار را از غرب کشور به آذربایجان انتقال می‌دهد. این قرارداد، برای نخستین بار در دسامبر ۲۰۲۱ میان سه کشور ایران، ترکمنستان، و آذربایجان امضا شد. ظرفیت فعلی آن ۱.۵ تا ۲ میلیارد متر مکعب در سال با امکان افزایش تا ۶ میلیارد متر مکعب در سال است. از مزایای آن استفاده از زیرساخت موجود، عدم نیاز به سرمایه‌گذاری جدید در خط لوله و کاهش زمان تحویل و هزینه‌های آن است.

«نقطه نظر کارشناسی موسسه»

آذربایجان توانسته است با سرمایه‌گذاری در میداین گازی و توسعه زیرساخت‌های صادراتی، تولید و صادرات گاز خود را به طور چشمگیری افزایش دهد. این رشد چشم‌انداز جذابی را برای نقش این کشور در بازار انرژی منطقه‌ای ترسیم می‌کند. با اجرای توافق‌هایی نظیر صادرات به سوریه، این کشور به دنبال گسترش نفوذ انرژی خود در خاورمیانه است. این انتقال گاز برای

● صادرات LNG یا CNG از ترکمنستان به آذربایجان

ارسال گاز فشرده (CNG) یا مایع‌شده (LNG) از طریق کشتی در دریای خزر که نیاز به تاسیسات فشرده‌سازی و اسکله در دو سوی دریای خزر دارد که ظرفیت آن در حال حاضر ناچیز و ظرفیت آن کمتر از ۱ میلیارد متر مکعب در سال است، ولی قابلیت رشد در آینده را دارد. ساده‌ترین و عملی‌ترین مسیر فعلی، سوآپ گاز از طریق

جدول ۳: مسیرها و مقاصد اصلی صادرات گاز ترکمنستان

مسیر صادراتی	مقصد	ظرفیت (bcm/year)	وضعیت فعلی	توضیح
خط لوله چین (Central Asia-China)	چین	~۵۵ bcm	فعال	مهم‌ترین مسیر فعلی، از طریق ازبکستان و قزاقستان
خط لوله ایران (Korpeje-Kurt Kui)	ایران	~۸ bcm	فعال جزئی	بخشی برای سوآپ به آذربایجان استفاده می‌شود
خط لوله روسیه (Central Asia-Center)	روسیه	~۱۰ bcm	ظرفیت بالاست ولی استفاده محدود است	بعد از بحران گاز ۲۰۰۹ استفاده از این مسیر کاهش یافت.
سوآپ از طریق ایران به آذربایجان	آذربایجان	حدود ۲ bcm است (با قابلیت افزایش)	فعال	با استفاده از شبکه داخلی ایران
صادرات احتمالی از طریق TCP	آذربایجان (و بعدها اروپا)	۱۰-۳۰ bcm	در مرحله پیشنهاد	پروژه معلق ترانس‌کاسپین که زیر دریای خزر است.
دریای خزر LNG/CNG	آذربایجان/قفقاز	کمتر از ۱ bcm	آزمایشی	ظرفیت فعلاً پایین است

نه تنها نفوذ اقتصادی، بلکه اهرم سیاسی در قبال دمشق به دست می‌آورد. از طرفی، آذربایجان در چارچوب «دیپلماسی انرژی» خود، ارتباط با کشورهای عربی را گسترش می‌دهد.

قطر نیز که در سال‌های اخیر روابط مثبتی با آذربایجان و ترکیه داشته این پروژه را در چارچوب همکاری سه‌جانبه انرژی-بازسازی حمایت می‌کند. قطر به عنوان حامی مالی پروژه و مشارکت‌کننده در سرمایه‌گذاری زیرساخت‌ها مطرح است. حضور قطر می‌تواند بخشی از هزینه‌های توسعه خطوط گاز و نیروگاه‌ها در سوریه را پوشش دهد. حضور قطر باعث می‌شود این پروژه از نظر بین‌المللی چهره‌ی همکاری‌محور و بازسازی‌محور پیدا کند و فشار تحریم‌ها کمتر به چشم بیاید. قطر به عنوان حامی مالی پروژه و مشارکت‌کننده در سرمایه‌گذاری زیرساخت‌ها مطرح است و احتمالاً بخشی از هزینه‌های توسعه خطوط گاز و نیروگاه‌ها در سوریه را پوشش می‌دهد.

ترکیه به دنبال ایجاد زیرساخت‌ها و موقعیت جغرافیایی و قطر نیز به دنبال ایجاد سرمایه و حمایت سیاسی/مالی خواهد بود. این مدل همکاری پیش از این در پروژه‌های بازسازی و زیرساخت در سومالی، لیبی و برخی کشورهای آفریقایی اجرا شده است. هر دو کشور از موفقیت این پروژه برای تقویت بلوک آنکارا-دوحه-باکو در سیاست انرژی خاورمیانه استفاده می‌کنند. اگر امنیت خطوط پایدار بماند، امکان افزایش حجم گاز تا ۲-۳ میلیارد مترمکعب در سال وجود دارد. این مسیر می‌تواند به بستری برای صادرات گاز قطر یا شرق مدیترانه به سوریه نیز تبدیل شود. ممکن است این پروژه به مدل «اتصال شبکه گازی سوریه به شبکه منطقه‌ای» منجر شود که مشابه با پروژه‌های همگرایی در اروپا است.

پایداری این پروژه به سه عامل کلیدی امنیت خط لوله و پایداری مسیر انتقال، توافقات بلندمدت تجاری که نیازهای طرفین را تضمین کند و مدیریت فشارهای سیاسی بین‌المللی و تحریم‌ها بستگی دارد. همچنین احتمال دارد که با افزایش همکاری با ترکمنستان، نقش خود را در انتقال گاز آسیای مرکزی به خاورمیانه نیز تقویت کند.

سوریه یک تغییردهنده بازی (Game Changer) در حوزه انرژی است که می‌توان از سه منظر اقتصادی، انرژی/فنی، و ژئوپلیتیک بررسی کرد:

از بعد اقتصادی، کاهش وابستگی سوریه به واردات سوخت مایع و نفت کوره که گران‌تر و آلاینده‌تر است، رخ خواهد داد. همچنین، افزایش تولید برق و افزایش ساعات برق‌رسانی به ۸-۱۰ ساعت در روز، می‌تواند صنایع داخلی مثل سیمان، فولاد و کشاورزی گلخانه‌ای را احیا کند. از طرفی احتمال ایجاد درآمد غیرمستقیم از صادرات کالا و خدمات به ترکیه و آذربایجان در قالب بازگشت سرمایه وجود دارد. برای کشور آذربایجان بازارهای صادراتی فراتر از اروپا و ترکیه گسترش می‌یابد و به بازارهای خاورمیانه راه پیدا خواهد کرد که تثبیت موقعیت SOCAR را به عنوان تأمین‌کننده منطقه‌ای و افزایش درآمد ارزی پایدار را به دنبال خواهد داشت. برای ترکیه، علاوه بر درآمد ترانزیتی عبور گاز شاهد تقویت جایگاه این کشور به عنوان هاب انرژی منطقه‌ای خواهیم بود که گاز روسیه، ایران، آذربایجان و شاید شرق مدیترانه را تجمیع و توزیع می‌کند.

از طرفی، تأمین گاز از میدان شاه‌دنیز با تولید پایدار و وجود قراردادهای بلندمدت به پایداری عرضه کمک خواهد کرد. در کنار استفاده از زیرساخت TANAP و شبکه گاز ترکیه، نیاز به خطوط فرعی به سمت مرز سوریه است. این مسیر امن‌تر از مسیرهای دریایی یا خطوطی است که از مناطق پرتنش عراق عبور می‌کند. با این حال، برقراری امنیت خطوط انتقال در مناطق مرزی ترکیه-سوریه حائز اهمیت است. همچنین احتمال کمبود فشار در فصل زمستان که اوج مصرف ترکیه است ممکن است منجر به کاهش سهم سوریه شود.

از بعد ژئوپلیتیک این پروژه با مشارکت ترکیه، قطر و آذربایجان اجرا می‌شود و نوعی همکاری چندجانبه در جهت ثبات منطقه‌ای به‌شمار می‌آید. این پروژه پیامدهایی برای روابط بین‌المللی دارد، روسیه ممکن است از این همکاری استقبال کند چون به بازسازی سوریه کمک می‌کند، اما احتمالاً نفوذ ایران بر شبکه انرژی سوریه کاهش می‌یابد. این پروژه موازنه قدرت را در منطقه می‌تواند تغییر دهد، ترکیه با این پروژه

صادرات گاز آذربایجان به سوریه و بررسی پتانسیل گازی ترکمنستان در این پروژه

منابع:

- 10- AA.com.tr – July 12, 2025: SOCAR signed MoU with Syrian government for natural gas supply
- 11- IEA (International Energy Agency) – Azerbaijan Energy Profile 2025
- 12- S&P Global Commodity Insights – Caspian Region Energy Outlook (2024–2025)
- 13- TRT World & TRT Global – Reports on TANAP and regional energy strategy
- 14- Caliber.az – Energy developments in Azerbaijan
- 15- IEA – International Energy Agency, Azerbaijan Energy Profile 2023 (PDF)
- 16- Wikipedia, Energy in Azerbaijan – Wikipedia
- 17- OPEC Marketed Production (via CEIC Data), Azerbaijan Natural Gas Production – CEIC
- 18- Ministry of Energy of Azerbaijan Republic, Annual statistics and monthly reports (2024–2025)
- 19- Interfax Energy News, Customs Data on Gas Exports – April 2025
- 20- Gegend SAF Energy Review, Azerbaijan’s Gas to Europe – 2024 Analysis
- 1- Reuters – August 2, 2025: Azerbaijan to export 1.2 bcm of gas to Syria through Turkey annually, says SOCAR
- 2- AP News – July 30, 2025: Turkey to supply natural gas from Azerbaijan to Syria
- 3- Reuters – July 30, 2025: Turkey to start providing Syria with natural gas on August 2
- 4- Prensa Latina – July 31, 2025: Syria receives gas from Azerbaijan to strengthen electric grid
- 5- Caliber.az – August 3, 2025: Azerbaijan begins first gas deliveries to Syria via Türkiye
- 6- Ainvest.com – August 2, 2025: Azerbaijan’s Strategic Gas Exports to Syria via Turkey
- 7- TRT Global – July 30, 2025: Türkiye to start supplying natural gas from Azerbaijan to Syria
- 8- Report.az – August 2, 2025: Jabbarov: Azerbaijan-Syria oil & gas deal to drive strategic cooperation
- 9- EgyptOil-Gas.com – August 2, 2025: Turkey Provides Syria with Azerbaijani gas Starting August 2

